

Момчило Павловић
Институт за савремену историју у Београду

Методичка теорија и пракса број 2/2018
УДК: 37
Стр. 367 - 369

ЈУГОСЛАВИЈА

Заједничка држава Јужних Словена, створена српским војничким победама и дипломатском акцијом 1. XII 1918. године. Током свога постојања, од 1918. до 2003, више пута мењала је службени назив, облик владавине, устав, облик парламентаризма, политички систем, економско уређење, унутрашње границе и спољнополитичку оријентацију. Настала на идеји „једног троименог народа“, у грађанском рату 1991/92. распала се на шест држава. Историја југословенске државе дели се на два основна периода: монархију (1918–1945) и републику (1945–2003).

У периоду монархије држава је променила три назива: Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца (1918), Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (1920), Краљевина Ј. (од 1929). Обухватала је територију од 247.542 km² и имала преко 12 милиона становника. Устав из 1921. (Видовдански устав) дефинисао је Краљевину СХС као уставну, парламентарну и наследну монархију под династијом → **Карађорђевића**. Основу политичког живота су, осим двора, чиниле три најважније странке: Радикална, Демократска и Хрватска сељачка странка. У периоду 1918–1941. Ј. је управљало 39 влада. Политичку нестабилност и парламентарну кризу насталу атентатом у скупштини 1928, краљ Александар је 6. јануара 1929. решио увођењем личног режима. Трећег октобра 1929. назив државе промењен је у Краљевина Ј., а састављена је била од девет бановина. После убиства краља Александра, октобра 1934, земљом је у име његовог малолетног сина Петра владало трочлано намесништво (први намесник био је кнез Павле Карађорђевић). Хрватско питање решено је стварањем Бановине Хрватске споразумом Цветковић–Мачек, 26. августа 1939. После одлуке и потписа да Ј. приступи Тројном пакту, 25. марта 1941, група официра је 27. марта извела пуч. Млади краљ проглашен је пунолетним и устоличен као краљ Петар II; владу је преузео

генерал Душан Симовић. Шестог априла 1941. Немачка је, са савезницама, напала Краљевину Ј. Југословенска војска капитулирала је 17. априла а краљ и влада избегли су у Енглеску, и били признати као званични представници Ј., и савезници.

С ослобођењем земље извршена је и револуционарна смена власти: укинута је монархија и проглашена република. У периоду републике назив државе мењан је четири пута: Демократска Федеративна Ј. – ДФЈ (1945), Федеративна Народна Република Ј. – ФНРЈ (1945), Социјалистичка Федеративна Република Ј.

– СФРЈ (1963); након распада СФРЈ, Србија и Црна Гора створиле су (1992) Савезну Републику Ј., да би 2003. одустале од имена Ј. у називу државне заједнице. – За првог председника изабран је (1945) Јосип Броз Тито (владао до смрти), а краљ Петар II Карађорђевић је, са целом династијом, лишен свих права. Устав из 1946. земљу је дефинисао као федеративну заједницу равноправних народа који су слободно изразили вољу да остану уједињени у Ј. Устав је у тој југословенској федерацији именовао пет нација и шест република. Србија је била једина федерална јединица у којој су успостављене аутономне јединице – Аутономна Косовскометохијска Област и Аутономна Покрајина Војводина. Промене карактера федерације, започете уставним амандманима 1969–1971, завршене су уставом из 1974, којим је додатно ојачан суверенитет република. – После смрти Јосипа Броза Тита, 1980, функције председника републике преузело је колективно Председништво (састављено од по једног представника република и покрајина). Од 1981. земља је у перманентној економској кризи, политичким сукобима републичких руководстава око питања државног уређења, политичког плурализма, републичких економија и др. Током 1990. у свим републикама одржани су вишестраначки избори, на којима су победиле углавном националне странке.

Формални распад СФРЈ почео је 25. јуна 1991. године када је словеначки парламент, на основу резултата референдума, изгласао независност ове републике. Сутрадан је то исто учинио и хрватски Сабор, који је претходно (25. децембра 1990) прогласио нов устав према коме су Срби изгубили статус конститутивног народа. Референдуми су одржани и у Македонији (1991) и Босни и Херцеговини. Српски народ у Хрватској и Босни и Херцеговини на својим је референдумима гласао за живот у Ј. После свега овога избили су сукоби у Словенији, Хрватској, Босни и Херцеговини, касније на Косову и у Метохији. – Да би решила југословенску кризу, Европска заједница – ЕЗ покренула је, у јесен 1991, мировну конференцију. Посебна арбитражна комисија закључила је, децембра 1991, да је СФРЈ у процесу дезинтеграције. Почетком 1992. чланице ЕЗ су, на притисак Немачке, признале независност Хрватској и Словенији, а априла 1992. Босни и Херцеговини. – На просторима Хрватске и Босне и Херцеговине избио је грађански рат, који је завршен 1995. Рат у Хрватској окончан је акцијама хрватске војске, потпомогнуте снагама САД, против српског становништва – у мају и августу 1995. године – падом Републике Српске Крајине и протеривањем око 300.000 Срба. Грађански рат у Босни окончан је потписивањем примирја у Дејтону

(САД) 21. новембра 1995. и мировног уговора у Паризу, 14. децембра исте године, који је Босну и Херцеговину дефинисао као државу састављену од два ентитета: Муслиманско-хрватске федерације и Републике Српске. → **Србија** и Црна Гора створиле су Савезну Републику Ј. – СРЈ; 27. априла 1992. донет је Устав СРЈ. Током 1992–95. СРЈ је била под економским санкцијама међународне заједнице због помагања српском народу у грађанском рату у Босни и Херцеговини. – Због наводне репресије над косовским Албанцима, снаге НАТО-а су од 24. марта до 9. јуна 1999, без сагласности Савета безбедности ОУН, бомбардовале војне и цивилне циљеве СРЈ. Страдало је око 3.000 цивила. – Након споразумног повлачења југословенске војске на Косову је успостављена привремена управа УН (Резолуција 1244) и снага НАТО-а. – У октобру 2000. за председника СРЈ изабран је В. Коштуница, кандидат удружене опозиције (Демократска опозиција Србије – ДОС). СРЈ је исте године примљена у УН и друге међународне организације. Уз учешће Европске уније, марта 2002. договорено је преуређење СРЈ у Државну Заједницу Србија и Црна Гора, што је спроведено почетком 2003, доношењем Уставне повеље. Она је функционисала до 2006, када се већина црногорских грађана, на референдуму, одлучила за самосталну Црну Гору.

Лит.: *Историја српског народа*, књ. VI, 1983; *Jugoslavija 1918–1984*, zbirka dokumenata, приг. В. Petranović – М. Zečević, 1987; В. Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1945*, 1992; М. Павловић, *За Тита или за Краља*, 2007; Љ. Димић, *Срби и Југославија – простор, друштво, политика. Поглед с краја века*, 1998; Љ. Димић, *Историја српске државности, III. Србија у Југославији*, 2001; *Модерна српска држава 1804–2004*, хронологија, 2005.